

Ismertetések, bírálatok

A Román Nyelvatlasz újabb kötetei

Tizenkét évi szünetelés után folytatódott a Román Nyelvatlasz (*Atlas Linguistic Român = ALR*) anyagának a kiadása. Az új sorozatnak (*Noua seria*) eddig három kötete jutott el hozzánk. Igen örvendetes, hogy ez a fontos és hatalmas vállalkozás a teljes megvalósulás felé ismét jelentős lépéssel közelebb jutott, ha a körülmények miatt a tervezett ütemnél némileg lassabban is. Reméljük, hogy az atlasz anyagközlő és egyéb tartalmú köteteinek kiadása most már folyamatosan és zavartalanul történhet.

Az ALR-nek mind a román nyelvészet, mind a romanisztika területén kimagasló a jelentősége. Ebben az ismertetésben azonban ezzel nem foglalkozhatok. Itt mindössze némi vázlatos képet próbálok adni erről a munkálatról. Különösebb értékelésre sem vállalkozhatok, mivel egy még teljesen meg nem jelent művel kapcsolatban ez nem volna helyes.

Legelőször röviden elisméltelnék néhány fontosabb tudnivalót a régebben (tehát 1945 előtt) megjelent kötetekről. Ezekről a kötetekről néha nem egészen pontos ismeretek vannak forgalomban nálunk.

*

WEIGAND, GUSTAV : Linguistischer Atlas des Dacoromänischen Sprachgebietes. (= LADR) Lipcse, 1909. I. A. Barth kiadása, 34 lap + 67 térképlap.

Ha zárójelben is, de meg kell emlékeznünk az ALR emez előfutárjáról. WEIGAND, a lipcsei egyetem román nyelvészprofesszora nyelvjárási tanulmányainak egy részét térképeken szemléltette. Egy hatalmas (59×36 cm) kötetben kora színvonalán álló német nyelvű bevezetés után 48 szót, illetőleg 16 nyelvtani jelenséget szemléltet. Ehhez járul még egy a nyelvjárási övezeteket feltüntető lap, egy román néprajzi-nemzeti régi térkép s egy a gyűjtő által megtett utazásokat ábrázoló térkép. A hatalmas méretű (az 1/6 résznyi egyes lapok : 48×45 cm, 1 : 600 000 ; az összesítő és egyéb lapok : 59×48,5 cm, 1 : 1 200 000) térképek a német WENKER-féle csupán szemléltető, tehát nem adatbíró kartografikus módszert követik (vö. DEME, Nyelvatlaszunk funkciója és további problémái. Bp., 1956. 28). Célkitűzésének (a történeti hangtan főbb kérdéseinek megvilágítása, vö. LADR, Bevezető 13) ez felel meg inkább. Azonban csekély anyaga, valamint az idegen anyanyelvű gyűjtő számos módszertani és gyakorlati hibája miatt ma már inkább csak történeti értékkel bír. A LADR-ről összefoglaló tájékoztatásra és értékelésre vö. SEVER POP, Buts et méthodes des enquêtes dialectales. A „Mélanges de l'École Roumaine en France” című kiadványban. Paris, 1926. II. rész. 83—102 ; Uő. : Dialectologie. Louvain, [é. n.], I, 697—708.

*

WEIGANDnak gyűjtése során segédkezett három román tanítványa is; egyikük SEXTIL PUSCARIU volt, aki később a román nyelvészet egyik legnagyobb kutatója, nevelője és szervezője lett. A kolozsvári *Muzeul Limbii Romîn* igazgatójaként kezdeményezője és irányítója volt az egész román nyelvterület korszerű feltérképezésének. Az ALR-történetét igen jól összefoglalja MÁRTON GYULA, A rumén nyelvatlasz-munkálatok története és módszere. Dolgozatok a M. kir. Ferenc József Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetéből, Kolozsvár, 1943, 37; valamint SEVER POP, L'atlas linguistique de la Roumanie. Revue de linguistique Romane IX, 86—120; Uő.: Dialectologie I, 709—32.

Az ALR gyűjtésének részleteiről csak annyit említek meg, ami feltétlenül szükségesnek látszik a kötetek közötti eligazodás elősegítésére. A további részletek megtalálhatók, MÁRTON GYULA és SEVER POP műveiben, valamint számos román nyelvű írásban, főleg a Dacoromania kötetekben.

*

A nyelvatlasz végeredményben bár komplex, de egységes vállalkozás, egységes céllal, s benne végső soron minden részlet összefügg. Ezeket a részletkérdéseket azonban a főcélról és a reális külső adottságoktól és igényektől függően mégis külön-külön kell megoldani. Annál is inkább, mivel véleményem szerint a nyelvatlasznak mint a nyelvjárási a n y a g g y ú j t é s eszközének az a feladata, hogy minél több célra felhasználható, minél megbízhatóbb minőségű és minél nagyobb mennyiségű anyagot minél hozzáférhetőbben adjon át minél többféle használó számára.

Az egyes atlaszok sajátos feladatait minden esetben külön kell megoldani, s ehhez alapos elméleti előkészítés szükséges. A románok erre nem sajnálták az időt és fáradságot. S bár igen sok külföldi nyelvész is segítségükre volt, köztük olyan nagynevűek, mint ANTOINE MEILLET és MARIO ROQUES, talán nem tévedünk annak elismerésében, hogy az ALR előkészítésével, gyűjtésével és kiadásával a nyelvészet történetének újabb korszakában az első helyek egyikére kerültek. Az a húsz év, amellyel a Magyar Nyelvatlasz gyűjtését megelőzték, a magyar nyelvészetnek fájdalmas és nehezen behozható tempóvesztése. Az egyenlőtlen fejlődés törvénye azonban nemcsak lehetővé, hanem kötelességünké is teszi utolérésük megkísérlését.

*

Mielőtt az egyes kötetek ismertetésére rátérnénk, azzal kell kezdenünk, hogy az ALR voltaképpen nem is egy atlasz, hanem két ikeratlasz (POP, Rev. de l. Rom. IX, 91, és Dialectologie I, 709), sőt bizonyos szempontból négy atlasz. Az egyik atlasz, az ALR I SEVER POP gyűjtése, a másik az ALR II EMIL PETROVICIÉ. Mindkét csupán adatbeíró atlasznak megvan a maga kisebb méretű, csupán szemléltető párja: az ALRM I. és az ALRM II. (*Atlas Lingvistic Romîn Micul*).

Az ALR I.-et S. POP sűrűbb kutatóponthálózaton (301 ponton 308 gyűjtés; kevesebb tartózkodással átlagban 3 nap); lehetőleg mindenütt egyetlen adatközlőtől; a legfontosabb, összemérhető szavakat (2160) gyűjtötte össze. E. PETROVICI viszont kevesebb ponton (83 ponton 87 gyűjtés) gyűjtött; de sokkal tovább tartózkodott ott (átlagban 6 napot). PETROVICI a dolog természeténél fogva több adatközlőt megkérdezett, mivel az ő gyűjtőköre főleg az egyes szakmák különleges szakszókincse volt, amit egyetlen

adatközlő nem is tudhatott teljesen. Ez a rész tehát jóval több, szó-adatot tartalmaz. Anyaga is jóval nagyobb (a román nyelvű helyeken 4800, a más nyelvű adatközlőktől pedig 2700 szót kérdezett meg).

POP atlasza (ALR I) az egész országból „parole” adatok gyűjteménye (ennek elméleti fontosságát POP s mások több helyen hangoztatják; vö. Rev. de Ling. Ron. IX, 104, itt a kérdés bő irodalma is; vö. még TAMÁS LAJOS: AECO. III, 228). PETROVICÉ (ALR II) ehhez képest közeledik a „langue”-atlasz követelményéhez, bár az egyes adatok nála is pontosan visszavezethetők az adatközlőkre. Természetesen minden nyelvjárási gyűjtés tárgya végeredményben a l a n g u a g e.

A két gyűjtő munkája között azután igen sok egyéb eltérés is akad a gyűjtők tudományos felfogásának és gyakorlati eljárásának megfelelően. Ezek kiterjednek a lejegyzés fonetikus jeleire, a kérdezés módszereinek részleteire s az anyagközlésre is. Mindezek a különbségek azonban nem homályosíthatják el a két román atlasz közös vonásait, amelyek a közös előmunkálatoknak, S. PUȘCARIU egységes irányításának s a céloknak a lehetőségek szerinti összehangolásának köszönhetőek. A két atlasz egymáshoz való viszonyában, mint sok más módszerbeli kérdésben is, majd csak az anyagközlő kötetek megjelenése után a két gyűjtőtől külön-külön kiadásra kerülő „bevezető” vagyis: elméleti és módszertani kötet elolvasása után láthatunk egészen világosan.

A külön szemléltető kis kötetek (ALRM I. és II.) a román nyelvatlaznak az „egészen lényegbevágó újításai” (K. JABERG, Der Rumänische Sprachatlas und die Struktur des dacorumänischen Sprachgebietes: Vox Romanica V, 61).

Az atlasz anyagának közlése látszólag s a kívülállók szempontjából csupán technikai kérdés. A nyelvatlaz-készítőknek azonban nem ez a véleményük. Ők ezt a tevékenységet tudományos felkészültséget igénylő s atlasz funkciójának betöltése szempontjából fontos feladatnak tartják. Két iskola alakult ki ezzel kapcsolatban. Az egyik a WENKER—WREDE-féle német nyelvatlaz nyomán lényegében nem közli a nyelvi adatokat, hanem csupán azok jeleit, szimbólumait térképezi. A GILLIÉRON-féle francia nyelvatlaz — s nyomában az ún. romanista iskola — viszont épp ellenkezőleg: csak a szóadatokat tünteti fel minden szemléltetés nélkül. (A szemléltetés kérdésének világos összefoglalását adja DEME már említett könyvében; az ALR tanulságait azonban nem használja föl eléggé.) Ezt az ellentmondást azóta az ALR-en kívül csupán TOMÁS NOVARRO TOMÁS aránylag kis terjedelmű, de igen alapos Porto-Rico-i nyelvatlaza (Puerto Rico, 1948.; vö. S. POP Dialectologie I, 430) oldotta föl.¹

Az ALR (I. és II.) a nagy kötetekben csak a szóadatokat közli; a kis (ALRM I. és II.) kötetekben pedig az egyes párhuzamos nagy kötetek szóanyagának a szemléltetését kapjuk sokkal kisebb méretű térképlapokon. A párhuzamosság nem mechanikus; nem minden ALR-lapnak van ALRM-megfelelője: csak azt szemléltetik, ami arra különösen alkalmas. S mivel minden kis térképlapon csak egy jelenséget ábrázolnak,² így egy nagy térkép-

¹ Ez az atlasz azonban ugyanazon a lapon közli a szóadatokat és a szemléltetést. Erre a megoldásra jutott — mint a Magyar Nyelvatlaz követendő útjára — DEME (i. m. 42), valamint most (1957) elkészített őrségi regionális atlaszában VÉGH JÓZSEF is (ez utóbbit a szerző szívességéből kéziratban tanulmányozhattam).

² VÉGH JÓZSEF atlaszában a szemléltetés néhány lapon ezen túlmegy: jelentős újítása éppen az, hogyan lehet egy lapon több jelenséget (pl. egy szónak hangtani, alak-

lapról több kis szemléltető lap is készülhet. Sajnos néhány kis-térképnek nincs meg a nagy eredetije; így ezeknél csak az adattípust láthatjuk, magát az egyes konkrét nyelvi adatot azonban nem. Legalábbis addig, míg az ALR teljes, tehát térképezetlen anyaga is meg nem jelenik. Az ALRM lapjain a szemléltetést öt szín nyomásával könnyítették meg. Kár, hogy a szemléltető lapokon — akár az ALR esetében is — az egyes térképlapok mindkét oldalára nyomtattak.

*

A román nyelvatlaszból a következő kötetek jelentek meg 1945 előtt:

1.³ Atlasul linguistic român. Partea I. (ALR I.) Vol. I. „Az emberi test és betegségek”. SEVER POP gyűjtése. Cluj 1938. Muzeul Limbii Române-

A kötet tartalma: 1. SEXTIL PUȘCARIU román és francia nyelvű bevezetése; 2. földrajzi térkép (kár, hogy csak Romániáé; a kutatópontok pedig kiterjednek a szomszédos országokra is); 3. a falu hivatalos nevét feltüntető térképlap; 4. a falu népi (belső) elnevezését bemutató lap; 5. 148 szótérkép; 6. 10 db vaktérkép, vagyis olyan üres térképlap, amelyet a használó tölthet ki.

A kötet $47,5 \times 35$ cm; a nyelvi térképek s a vaktérképek $51,5 \times 38$ cm nagyságúak (1 : 1 530 000-es léptékben); Románia színes domborzati és politikai térképe $50 \times 37,5$ cm (1 : 602 000-es léptékben).

2. Micul Atlasul linguistic român. Partea I. (ALRM I.) Vol. I. „Az emberi test és betegségek”. SEVER POP gyűjtése. Cluj, 1938. Muzeul Limbii Române.

Tartalma: 1. Bevezetés (külön füzetben románul), 2. 208 szótérkép; 3. 10 vaktérkép. A bevezetőfüzet és a különálló ($23,5 \times 16$ cm-es) térképlapokat egy lemezpapír-tok foglalja össze kötetté. Minden lap mindkét oldalán két $21,5 \times 15$ cm-es (1 : 4 000 000-es léptékű) térképecske öt színű nyomásban.

3. Atlasul linguistic român. Partea I. (ALR I.) Vol. II. „A család, születés, keresztelő, gyermekkor, lakodalom, halál”. SEVER POP gyűjtése. Sibiu, 1942.

A kötet tartalma: 1. 152 szótérkép; 2. Románia földrajzi térképe; 3. a hangjelölés s a rövidítések táblázata.

4.⁴ Micul Atlasul linguistic român. Partea I. (ALRM I.) Vol. II. A kérdések tárgyköre ugyanaz, mint az előző ALR I. Vol. II. esetében. SEVER POP gyűjtése. Sibiu, 1944. A kötet tartalma 216 szótérkép öt színben.

5. Atlasul linguistic român. Partea II. (ALR II.) Vol. I. „A) Az emberi test, betegségek (és rokon kifejezések); B) a család, születés, gyermekkor, lakodalom, halál, vallásos élet, ünnepek; C) a ház, a gazdasági épületek, az udvar, a tűz, a berendezések és eszközök.” EMIL PETROVICI gyűjtése. Sibiu Muzeul Limbii Române—Leipzig, Otto Harassowitz, 1942.

A kötet tartalma. 1. Bevezetés (románul). 2. A tanulmányozott helységek hivatalos neve; 3. illetőleg népi elnevezése; 4. 295 db szótérkép; 5. 10 db vaklap.

tani és nyelvélettani vonatkozásait) szükség esetén úgy szemléltetni, hogy a részösszefüggések keresztül-kasul több irányban is azonnal az olvasó szemébe tűnjenek.

³ Az 1—3. számú kötetekről MÁRTON GYULA részletesen és szakszerűen beszámol a már említett művében.

⁴ Az ALR I. és az ALRM I. második kötetét nem láttam. Adataikat SEVER POP után közlöm (Dialectologie I, 710).

Maga a térképkötet 48×38 cm-es. A lap mindkét oldalán van két-két $35 \times 21,5$ cm-es (hosszúságában 1 : 2 203 672-es szélességében pedig 1 : 2 637 900 léptékű) térkép. Az egyes lapok két részből állanak : az egyikén a négy térkép található, a másik ($43 \times 23,5$ cm-es), a könyvből kihajtható részen pedig a térképezetlen anyag. (Pop a térképezetlen anyagot külön kötetben készült közzétenni).

6. Micul atlasul linguistic român. Partea II. (ALRM II.) Vol. I. A kérdések tárgyköre ugyanaz, mint az ALR II. Vol. I. esetében. EMIL PETROVICI gyűjtése. Sibiu, Muzeul Române — Leipzig, Otto Harrassowitz, 1942.

A kötet tartalma : 1. Bevezetés (külön füzetben románul). 2. A helységek hivatalos nevét feltüntetető egész oldalas átlátszó térképlap ; 3. 104 lap mindkét oldalán 2—2 térkép, összesen 416 térképlap. 4. 10 db vaktérképlap (5 féloldalalapon).

A kötet külső kiállítása és méretei azonosak az ALRM I.-ével. Az egyes lapok felén elhelyezett térképek mérete $10,25 \times 14$ cm (1 : 6 450 000 léptékben). Az egész oldalra kiterjedő átlátszó térképlap 1 : 400 000 léptékű, s így nem használható rátétként. A szemléltetés technikája lényegében azonos az ALRM I.-ével.

7. Texte Dialectale. [Nyelvjárási szövegek.] Az ALR II. függeléke. EMIL PETROVICI gyűjtése és kiadása. Sibiu—Leipzig, 1943, XIV, 370 lap. $23,5 \times 16$ cm.

A kötet beosztása a következő : 1. Előszó (V—VII.). 2. Fonetikus jelek (IX—XII.). 3. Diakritikus jelek (XII—XIII.). 4. Egyéb jelek (XIII—XIV.). 5. Rövidítések (XIV.). 6. Szövegek (1—315). 7. Magyarázó jegyzetek (317—39). 8. Néprajzi (folklor) mutató (341—51). 9. Szójegyzék (353—68). 10. Tartalomjegyzék (369—70).

A szövegek az ALR II.-nek 73 kutatópontjáról valók, tehát nem mindegyikről. Egy-egy községből több szöveget is találunk. A szövegrészek (próza és vers) terjedelme változó : 3 sortól másfél lapig. A szöveget s a címet is természetesen fonetikus átírásban közli a szerző. A jelkules azonos az atlaszlapokéval. A sok mellékjel miatt a szöveget — akárcsak az atlasz szótérképeit — nem nyomtatásban, hanem (igen jól olvasható) kézírással közli a kiadvány. Az egyes szövegrészek gyűjtésének pontos idejét, valamint az adatközlő nevét és korát is megkapjuk. Egy adatközlőtől néha több szövegegység is származik. Kár, hogy a szövegeket nem gépekkel vette föl a gyűjtő. Természetesen húsz évvel ezelőtt ez a kézirásos eljárás volt világszerte az általános, noha a gépi fölvételek fontosságával a román kutatók is tisztában voltak már akkor is.

Az, hogy a szövegek adatközlői föltehetőleg azonosak az atlaszkérdések adatközlőivel mind a szövegek, mind a szóadatok szempontjából fontos. A szövegek is hitelesebbek, ha az adatközlőről annyi mindent tudunk, mint az ALR adatközlőiről fogunk tudni remélhetőleg a „bevezető” kötetekből. Az egyes szóadatok — mint izolált nyelvi tények — is több oldalú megvilágításba kerülnek a szöveg eleve nebb nyelvi valósága által. Végül pedig a szövegek értékes lélektani adatokat tartalmaznak magára az adatközlőre vonatkozólag (vö. SEVER POP, Dialectologie I, 729.).⁵

⁵ Sajnálatos, hogy csupán az egyik gyűjtő által gyűjtött szöveganyag jelenhetett meg. A másiké, SEVER POPÉ ugyanis 1946-ban megsemmisült (vö. Dialectologie I, 710. jegyzet). Ugyancsak megsemmisült a Pop által gyűjtött anyagnak kiadásra előkészített egy része is (uo.).

Az új sorozat kötetei a következők

8. Atlasul linguistic romîn. Seria noua Vol. I. EMIL PETROVICI gyűjtése. „A) Földművelés; B) molnárság; C) kertészet, D) gyümölcstermelés; E) szőlőművelés; F) a kender és feldolgozása; G) méhészet. Cluj, 1956. Editura Academiei Republica Populare Romîne.

A kötet a belső címdalalon — igen helyesen — feltünteti a kollektív munka tagjainak nevét is. Így pontosan megtudjuk a munkálatot irányító PETROVICI akadémikus és a főszerkesztő IVAN PATRUȚ professzor neve mellett valamennyi munkatársát.

A kötet tartalma: 1. EMIL PETROVICI rövid előszava; 2. a kutatópontok hivatalos neve; 3. a kutatópontok népi elnevezése; 4. 258 db szótérkép; 5. 18 db fénykép- és rajz-illusztráció; 6. fonetikai jelkules; 7. a kutatópontok nevét feltüntető átlátszó rátétlap; 8. 10 db vaktérkép.

A kötet az ugyancsak PETROVICI gyűjtötte ALR II. I. kötetének fele (35×24,5 cm); ennek megfelelően egy oldalra csak egy térképlap (29×21,5 cm) kerül. Sajnos a lapoknak itt is mindkét oldalát felhasználják. A szótérképlapokról a lépték hiányzik; ez egyébként nagyjából (de nem egészen) megegyezik az ALR II. I. kötetével.

9. Atlasul linguistic romîn. Seria noua. Vol. II. EMIL PETROVICI gyűjtése. „A) Állattenyésztés; B) szekér, kocsi, szán; C) baromfiak; D) pásztorkodás; E) gyapjú, fonás, szövés; F) mesterségek; G) erdészet.” Cluj, 1956. Editura Academiei Republici Populare Romîne.

A kötet belső felépítésében és technikai kiállításában azonos az előzővel. A szerkesztő munkaközösség összetétele is nagyjából azonos. Ebben a kötetben nincs külön előszó. A szótérképlapok száma 340, az illusztrációké 27.

10. Micul atlas linguistic romîn. Seria noua. Vol. I. EMIL PETROVICI gyűjtése. Tárgyköre azonos az új sorozat két előző (vö. 8. és 9. pont) kötetével. Cluj, 1956. Editura Academiei Republici Populare Romîne.

A kötet tartalma: 1. Bevezetés; 2. fonetikus átírás; 3. diakritikus jelek; 4. egyéb jelek; 5. rövidítések; 6. a kutatópontok jegyzéke (a nagyobb közigazgatási egységekhez való hovatartozásuk megemlítésével) [1—6. külön füzetben románul]; 7. 106 lap, mindkét oldalán 2—2 térkép, összesen 416 térképlap; 8. 44 vaktérkép (11 lapon).

Maga a kötet és a térképlapok méretben és arányban teljesen megegyeznek az ALRM. II. Vol. I.-el.

*

A gyűjtések közzétételét eredetileg 10 kötetre tervezték: az ALR I. (SEVER POP gyűjtése) öt kötetben jelent volna meg; a hatodik kötet lett volna az ALR I. térképezetlen anyaga. Az ALR II. (EMIL PETROVICI gyűjtése) pedig négy kötetben került volna nyilvánosságra; itt minden kötet tartalmazta volna a térképezetlen anyagot is. A hatodik kötetnek (POP térképezetlen anyaga) kivételével — hihetőleg — minden nagy kötetnek meg lett volna a maga kicsiny (*Micul*) párja is. Mindkét gyűjtő külön kötetben adta volna ki a gyűjtött nyelvjárási szövegeket, valamint a bevezetőt is. — Ez a terv az új sorozat megindulásával (valamint egyéb körülmények folytán) nyilván több ponton módosult. Az új tervet azonban még nem ismerjük pontosan.

*

Az ALR régi és új sorozatának összehasonlításából kiderül, hogy a vállalkozás lényegében továbbhalad a megkezdett úton. Kisebb-nagyobb eltérések természetesen találhatók.

Az új sorozat két „nagy” kötete sokkal könnyebben kezelhető és tárolható, mint a régi sorozat kétszer akkora monstrum-kötetei (pl. ALR II. Vol. I.). A papír minőségében is van változás; sajnos, nem az új sorozat javára. Jelenlégtelen dolog, de zavaró, hogy az új sorozat nem tünteti föl a térképek léptékét.

Sokkal sajnálatosabb ennél, hogy az egyes térképlapok címének francia fordítása is elmaradt az új sorozatban. (Nekünk magyaroknak ugyan a magyar kutatópontok adatai mintegy címfordításul is szolgálnak.) Ez az eljárás meglepő, és — úgy hiszem — nehezen okolható meg. Még az előszavaknak is jó volna megadni a francia fordítását, úgy ahogy az az ALM I. első kötetében volt. Természetesen igen helyes volna, ha minden kötet előtt egyáltalában volna előszó, amely megadná a kötet használatához szükséges tudnivalókat (vö. MACREA: *Limba Romîna* V, 82).

Az új sorozat hiányossága még az is, hogy a II. világháborút követő határeltolódások következtében Romániától elcsatolt 8 kutatópontnak, valamint 3 szintén külföldi (jugoszláviai) pontnak az anyagát nem közli. Nyilván ez az anyag is megvan, hiszen a gyűjtést 1937-ben PETROVICI befejezte. Ezeknek a községeknek a román nyelvjárása azóta nem tűnhetett el és lényegesen nem változhatott. Az ALR más, külföldi román kutatópont adatát is közölte és közli. A 11 pont elhagyása tehát elvileg nem igazolható; gyakorlatilag pedig sajnálatos veszteség.

*

A román nyelvatlasz magyar szempontból is kivételes figyelmet érdemlő mű. Magyar vonatkozásait már eddig is több tanulmányban — más és más szempontból — dolgozták fel. MÁRTON GYULÁNAK általánosságban ismertető — már idézett — tanulmányán kívül a következő három lényeges magyar feldolgozást kell megemlíteni:

BLÉDY GÉZA, *A Román Nyelvatlasz és magyar vonatkozásai: Magyar Irodalomtörténet. Emlékkönyv Kristóf György hatvanadik születésnapjára.* Kolozsvár, 1939. 39—62. — Blédy szerint: „A Román Nyelvatlasz magyar vonatkozásai két fő csoportba oszthatók: A Nagy Atlasz két pontján gyűjtött magyar anyagra és a két atlasz magyar eredetű nyelvi jelenségeinek vizsgálatára” (46). Blédy az ALR I. és az ALRM I. [?] első kötetének magyar anyagát közli.

MÁRTON GYULA, *A rumén nyelvatlasz első három kötetének magyar eredetű anyaga.* Kolozsvár, 1942. Különlenyomat az Erdélyi Tudományos Intézet 1940—41. évi Évkönyvéből. 42. lap — MÁRTON az ALR I. és II. s az ALRM I. és II. első kötetének magyar eredetű román jövevényszavait dolgozta fel.

BÁRCZI GÉZA, *Az oláh nyelvatlasz magyar adatai: MNy. XL, [1944] 88—97.* — Az ALR I. és az ALR II. első kötetében található öt magyar kutatópont (ALR I.: Homoródalmás [159] és Parajd [230]; ALR II.: Kovászna [192], Magyarbikal [287] és Gyimesfelölök [575]) lejegyzésének hangtani és filológiai hűségét vizsgálja. Vizsgálódásának összegezése a következő: „... az oláh nyelvatlasz adatai különböző értékűek. POP SZEVÉR gyűjtési eljárása szóföldrajzi szempontból alig nyújt megnyugtató eredményt,

feljegyzései hangtani szempontból nem gerjesztenek bizalmat. Anyagára építeni nem tanácsos. PETROVICI gyűjtése azonban sok értékes adatot tartalmaz, s ha feljegyzései hangtani szempontból nem mindig látszanak is kifogástalanoknak, mégis megfigyeléssel elmemozdítók és figyelemkeltők, a további tüzetes vizsgálat kiindulópontjául szolgálhatnak. Az ő anyagát népryelvi gyűjtőinknek figyelemmel kell kísérniük” (97).

A magyar kutatópontok anyagának és a román anyag magyar eredetű elemeinek további vizsgálata mellett a jövőben vizsgálandók volnának a magyar anyag román eredetű elemei is, illetőleg a romániai magyar és román nyelvi (és művelődési) érintkezés, kölcsönhatás fontos tárgykörei is. E tekintetben példa- és iránymutató feldolgozás TAMÁS LAJOSÉ: A magyar eredetű rumén kölcsönzavak művelődéstörténeti értékelése. Kolozsvár, 1942. Különlenyomat az Erdélyi Tudományos Intézet 1942. évi Évkönyvéből.

Igen fontos volna az ALR címszavait magyar fordításban (esetleg mutatószerűen) közzétenni. Ez a gyűjtemény nyelvészeti és néprajzi szempontból egyaránt megkönnyítené a magyar kutatók számára az ALR rendkívül gazdag anyagának állandó figyelembevételét.

Külön érdekes tanulmánytípus lesz majd a román nyelvatlasz anyagának a készülő Magyar Nyelvatlasz s romániai magyar tájatlások gyűjtésével való összevetése, akár a magyar nyelvi anyag szempontjából, akár pedig a nyelvi kölcsönhatás vizsgálatában.

SZÉPE GYÖRGY